

DA SOL NE OBLJUTAVI KRŠĆANSKI PRISTUP DRUŠTVENIM PROBLEMIMA

Bono Zvonimir Šagi

Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.

Ova je knjiga zbirka autorovih radova objavljenih u različitim publikacijama u razdoblju od 1993. do 1998. godine. Knjiga se bavi socijalno-etičkim pitanjima tranzicijskih procesa u Hrvatskoj. Metaforički naslov knjige dolazi iz Evandjelja i zadaće dobivene od Isusa da, kao njegovi svjedoci, budemo sol. "Sol liječi i čuva zdravim, ali zato i peče" (str. 5). Da bi evandeoske vrednote postale životne, potreban je zauzet i otvoren diskurs o konkretnim socijalnim problemima.

Konkretizirajući teološki pristup socijalnim problemima s kojima smo suočeni, autor nas upozorava da u knjizi otvara više novih pitanja nego što nudi odgovora. U tom smislu središnje pitanje jest poslanje Crkve u konkretnom hrvatskom društvu, te kako će ono što Crkva propovijeda i uči zaživjeti u njezinim članovima, koji su inače u društvu građani s drugim građanima.

Raspravljajući o konkretnim problemima i osobama, autor se opredjeljuje za dijalošku otvorenost. Šagi izražava stav o osjećaju i zauzetosti za siromašne, ugroženije u društvu, te za opće dobro, te time određuje svoju poziciju zauzetog teologa.

Knjiga je podijeljena u dva poglavlja: *Katoličanstvo i formiranje civilnog društva* i *Kršćanski socijalni diskurs u postkomunizmu*.

U prvom poglavlju nalazi se 26 članaka. Prvi članak *Naša propovjedaonica danas* stavlja Crkvu u izmijenjeni društveni okvir u kojemu ona nije više "druga strana". Crkvu žele čuti i oni koji nisu njezini članovi. Od nje se očekuje puno. Crkva je prisutna u medijima, crkvena se propovjedaonica širi. Prema Šagiju, Crkva će svoje mjesto u pluralističkom društvu stjecati snagom "(...) vlastita svjedočenja, zbiljskom prisutnošću svojih članova i evandeoskih vrednota što ih utjelovljuje i naviješta, manje svojim povijesnim nasljedem" (str. 10). S takvim poslanjem Crkva se nalazi u medijskom okruženju i novim tehnologijama komuniciranja. Često je važnije kako se govori i kako je to

predstavljeno javnosti, nego što se uistinu govori. Opasnost je tim veća što u našem društvu ne postoje aktivne kritične skupine, pa mediji često prodaju "rog za svijeću". U takvom kontekstu veoma ozbiljan problem jest komunikacija sa slušateljstvom koje "(...) se ne oduševljava analizama i razumnim razglabanjima već jakim tvrdnjama, iznesenim efektivnim govorom" (str. 11). Razmišljajući o poziciji i djelovanju Crkve u takvom okruženju, autor drži da propovjedništvo karakterizira simplificirani moralizam, lišen svake proročke perspektive. Ovakav moralizam iznosi se u paternalističkom i bojovnom obliku. U ratnim je okolnostima bilo važno navještavati mir i prepoznati razliku političke retorike i crkvene propovijedi.

Šagi je ovim člankom pokrenuo izuzetno važne teme: snalaženja Crkve u pluralnom društvu, sposobnost klera da se nosi s takvim izazovom, da se razlikuje u svojim propovjedima od političara, te da u tome svemu mediji moraju igrati pozitivnu ulogu.

U članku *Otvoreno društvo i kršćanska zajednica* Šagi piše o veoma aktualnoj temi, zagođavajući otvoreno društvo s etičkom distancom, što daje mogućnost za dijalog i suradnju raznih čimbenika za opće dobro. Naspram toga često smo bili svjedoci napasti zatvaranja našega društva u veoma skućene okvire, protivne procesima globalizacije. Autor se kritički osvrće na probleme modernih zapadnoeuropskih zemalja koje još uvijek imaju probleme s razvojem civilnog društva te rješavanjem brojnih socijalnih problema. Stav o državi koja ne može zamijeniti društvo i nadoknaditi njegovu unutarnju dinamiku, pokazuje se kao važno upozorenje zapadnih teologa, a što je aktualno i u nas.

Ovaj tematski okvir Šagiju je važan kako bi pokazao probleme što su nastali u našoj zemlji u vrijeme osamostaljenja i rata. Sve je bilo usredotočeno na državu kao da je ona isto što i društvo. Naprosto se očekivalo da država propiše model društvu. Tradicija katoličkoga socijalnog nauka nije u tom smislu bila životna u našim prilikama. Subjektivnost društva još uvijek je potisnuta na račun socijalističkog kolektivismu.

U našim prilikama, otvoreno društvo Šagi vidi prije svega kao "(...) poziv na uspostavu svih sloboda i na unutarstranački dijalog" (str. 44). Kršćanske bi zajednice trebale postati stalnom vrijednošću i duhovnom inspiracijom za narod, tj. za životnu sredinu u kojoj one djeluju.

U prvom poglavlju knjige autor se bavi i drugim važnim temama: socio-političkim dimenzijama vjere, katoličanstvom i liberalizmom, pobačajem, obitelji i društvom u tranziciji, krizom morala, identitetom i dijalogom, domoljubljem, katoličkim sindromom u hrvatskom društvu, političkom situacijom i religioznošću u Hrvatskoj, katoličkim intelektualcima te ateizmom u postkomunizmu.

Drugi dio knjige počinje člankom *Dostojanstvo radnika i radničko pitanje u postkomunizmu*. Zamjećuje se da je politički govor u Hrvatskoj brzo iz upotrebe izbacio riječ "radnik". Gradane se počelo dominatno razlikovati po nacionalnoj pripadnosti. Pojmom "pučanstvo" nastojalo se prikriti sve razlike i različite interese skupina koje postoje u društvu. U tom kontekstu, povezanom sa socijalno nepravednim modelom privatizacije, Šagi kritički promišlja položaj radnika u postkomunizmu. On aktualizira radničko pitanje u situaciji gotovo potpune socijalne nesigurnosti u Hrvatskoj. Naspram parola o bogatom društvu, on se zauzima za siromašne slojeve.

Šagi je sklon sveobuhvatnoj analizi i upozorava na problem participacije radnika u vlasništvu i upravi. K tome zagovara novo poslanje Crkve u svom pastoralnom djelovanju, kako bi pridonijela stvaranju novoga radnog morala i drugačijeg socijalno-etičnog odnosa prema privatnom vlasništvu. Šagi je jedan od rijetkih autora u nas koji je progovorio o izuzetno važnoj temi, može se reci i o civilizacijskom problemu odnosa prema privatnom vlasništvu. On očekuje od vlasnika da budu moralni ljudi i da svoje bogatstvo stave u funkciju društvenog razvoja i napretka.

U članku *Kršćansko opredjeljenje za siromašne u Hrvatskoj* Šagi se osvrće na konkretnu suzdržanost Crkve kada je u pitanju konkretni socijalni problem. Naime, on analizira *Priopćenje za javnost* Hrvatske biskupske konferencije. Crkva je suzdržana, te zbog nekih viših ciljeva izbjegava kritike konkretnih političkih poteza i postupaka. Ostajanje na razini općih načela Crkvu čini neuvjerljivom. "Siromaštvo" nisu samo brojke, to je gubitak dostojanstva konkretnog čovjeka. Stoga bi bogati morali staviti svoje bogatstvo u funkciju izgradnje općega dobra te prevladavanja siromaštva.

U temelje društvenih pravila ponašanja Šagi stavlja solidarnost i uzajamnost. S druge strane, u središte interesa treba staviti čovjeka.

Crkva je za Šagija "majka siromaha" koja treba pokazati da ne teži prema bogatstvu.

U članku *Katolički socijalni nauk i politika u tranzicijskim zemljama* problem socijalnih razlika analizira se u procesima globalizacije. U tranzicijskim zemljama značajnu ulogu trebalo bi igrati civilno društvo. U Hrvatskoj je civilno društvo zasjenjeno ideologijom državotvornosti. Političari ne razumiju ideju civilnog društva kao inicijativu koja dolazi odozdo i koja u odnosu na državu djeluje supsidijarno. Autor analizira pozitivno i negativno naslijeđe socijalizma u našem društvu. Još jednom su izražene glavne točke socijalnog nauka u kojemu na prvo mjesto dolazi čovjek, osoba, i njezin razvoj, te sloboda, solidarnost, supsidijarnost i komunitarizam.

Na kraju autor postavlja ozbiljno pitanje: zašto u postkomunističkim zemljama nemamo demokršćanske stranke koje bi zadobile vlast? To se čak događa i u onim zemljama u kojima katolici čine većinu stanovništva. Ovo se pitanje čini izuzetno izazovnim, i s autorom bi se u tom smislu mogao voditi plodan dijalog o hrvatskom naslijeđu i prilikama što ne idu na ruku snažnijoj prisutnosti demokršćanske stranke u našem političkom životu.

Vrijednosni sustav što ga zagovara socijalni nauk očito nije "dopro" do većeg broja građana-vjernika. Tako poželjan vrijednosni sustav očito se ne "živi" u našem društvu. Sa Šagijem bi bilo zanimljivo raspraviti o tome koliko je socijalni nauk Crkve poznat našem kleru, te u kojoj ga mjeri oni propovijedaju i pastoziraju? Što bi trebalo poduzeti kako bi se vjernicima i drugim građanima približio vrijednosni sustav socijalnog nauka? Naše društvo iznova očekuju novi socijalni rizici, koje će se moći amortizirati samo povećanom solidarnošću i uzajamnošću građana.

Neukorijenjenost socijalnog nauka Crkve u našem društvu očito je doprinijela pobjedi predgrađanskoga mentaliteta pljačke i s prijevodom sračunatih trgovinskih transakcija. "Raspodjela" društvenog bogatstva stečenog u socijalizmu, u Hrvatskoj se kroz privatizaciju odvijala drugačije nego, primjerice u Sloveniji. Socijalno pravednija raspodjela u Sloveniji mogla bi se tumačiti i s većom ukorijenjenošću socijalnog nauka u njoj.

Šagijeva analiza daje nam pravo zaključiti da u Hrvatskoj postoji veoma tanka vrijednosna, morala i etička osnova za izgradnju soci-

jalne države na načelima supsidijarnosti, prožete vrednotama solidarnosti i uzajamnosti. Zar se solidarnost i uzajamnost u dijelu javnosti početkom 90-tih nije proskribiralo kao vrednote zaostale iz socijalizma?

U članku *Ideja općeg dobra u društvenim procesima u Hrvatskoj* autor se bavi nadasve aktualnom temom općeg dobra, čija bi nas izgradnja trebala uvrstiti u red razvijenih zemalja. Ova polazišta povezana su uz socijalni nauk. Privatno vlasništvo i subjektivizacija društva važne su teme za izgradnju općega dobra. Šagi je rijedak među teolozima koji se bavi temama socijalnoga poduzetništva, volonterskog rada i nevladinih organizacija. U ovom poglavlju autor se bavi i drugim zanimljivim temama: pretvorbom i privatizacijom, interesima hrvatske sirotinje, denacionalizacijom i socijalnom pravdom, mjesnom samoupravom, kršćanskim društvenim angažmanom, grijehom struktura te socijalno pravednim plaćama.

Ova knjiga Bone Zvonimira Šagija izuzetan je doprinos odgovornoj analizi socijalnih problema u našem društvu, s hrabro iznesenim stavovima o odgovornosti za njihovo rješavanje. Šagijev stil nije načelan i općenit. Ovdje nema neutemeljenih i neodmjerenih tvrdnji. Njegovi stavovi su dijaloški i peku kao primjereni doza soli. Ovi tekstovi neće obljutaviti.

Šagijevu knjigu preporučam svima koji žele proširiti svoje spoznaje te se upoznati sa suvremenim pristupom socijalnim problemima u našem društvu, inspiriranim socijalnim naukom Crkve. Knjiga će naročito biti korisna onima koji se zanimaju za socijalne probleme i vrijednosna utemeljenja u njihovu rješavanje. Stoga će ona biti korisno štivo studentima, istraživačima, novinarima, političarima i priređivačima socijalnih politika. Suci koji sude o socijalnim problemima i oni kojima su potrebna vrijednosna utemeljenja za presude, u ovoj će knjizi naći dragocjena štiva.

Gojko Bežovan

GOSPODARSKO-SOCIJALNI IZAZOVI U TRANZICIJSKIM ZEMLJAMA

Stjepan Baloban (ur.)

Zagreb, Institut društvenih znanosti
Ivo Pilar,
Centar za promicanje socijalnog nauka
Crkve, 2001.

U posljednjem desetljeću dvadesetog stoljeća dogodile su se značajne promjene u političkoj i gospodarskoj sferi koje su obilježene, s jedne strane, propašću *socijalističko-komunističkih* društvenih uređenja, a s druge strane, ubrzanom procesom *globalizacije* koja na nov način, u novim društveno-političkim uvjetima, određuje pravce razvoja društava i ekonomije, i to kako na globalnoj tako i na partikularnoj razini. Brojne su se zemlje našle u potpuno novom okruženju, s novim, često oprečnim zahtjevima. U tako burnim periodima najteže je bilo onima koji su najmanje bili "spremni za utrku", a u tu kategoriju svakako spadaju zemlje bivših socijalističkih sustava. U stručnoj literaturi te zemlje uobičajeno nazivaju i *zemlje u tranziciji* ili *zemlje u transformaciji*. Oba pojma izazivaju mnoge dileme u autora koji se bave brojnim problemima vezanima uz zemlje bivšega socijalističkog uređenja. To se pokazalo i u Zagrebu gdje je od 20. do 23. veljače 2001. godine održan *simpozij socijalnih etičara na temu Gospodarstvo i politika s posebnim osvrtom na tranzicijske zemlje*. Radovi s toga simpozija objavljeni su u zborniku: *Gospodarsko-socijalni izazovi u tranzicijskim zemljama*. Zbornik je grafički dobro opremljen, a sadrži šest radova tiskanih na hrvatskom i njemačkom jeziku.

Johannes M. Schnerrer, u svome radu pod naslovom *Tranzicijske demokracije i Europa: gospodarsko-politički aspekti na temelju promjene sustava i mentaliteta*, naglašava da je u socijalističkim zemljama *marksizam* bio preuzeo ulogu religije (str. 25), te da se srušio kad je izgubio svoj najvažniji oslonac – *totalitarizam* (str. 26). Bitnu ulogu u obratu '89. imali su intelektualci kao glasnogovornici *antipolitičke*, te voditelji oporbe kroz koju se kristalizira *paralelni polis*.